

در این سرفصل همچنین می‌خوانید:

۴۳ برخورد تفکرها

۴۵ شورش در گذرگاه صلح

۴۶ دونل از پارس تا کنبند

گرفته‌اند و در تمامی برنامه‌های توسعه‌ای کشور، گازرسانی به شهرها و روستاهای گوشه و کنار کشور سرفصلی پراهمیت به خود اختصاص داده است. طی ۲۰ الی ۲۵ سال گذشته، مصرف گاز در خانه‌ها، با جدیت و علاقه تبلیغ شده است. رفته‌رفته توسعه گازرسانی به یک «هنجار و ارزش مقدس» در برنامه‌های توسعه‌ای مبدل شده و هر دولتی در تلاش بوده و هست با ذکر آمار و ارقام گازرسانی به شهرها و روستاها، بر نشان‌های افتخار خویش بیفزاید، اما خوشبختانه در این میان کسی یافت نشد که بپرسد آیا چنین شیوه‌ای از توزیع انرژی در کشور براساس یک طرح مطالعه شده و سنجیده انجام می‌شود یا صرفاً برای افزایش رضایتمندی کوتاه‌مدت توده مردم صورت می‌پذیرد؟ تبدیل ایران به بزرگترین اتلاف‌کننده انرژی در جهان و یا رسیدن ایران هفتاد میلیون نفری به جایگاهی که دو برابر کشور چین (با جمعیت ۱۴ میلیارد نفر) انرژی مصرف کند، یکسره ریشه در نبود راهبرد جامع بهره‌برداری از انرژی ملی گاز داشته و موجب شده، این نوع انرژی در یک چرخه توزیعی بسیار نابسامان قرار بگیرد و تقریباً بخش اعظم گاز استخراج شده از مخازن در خانه‌های هر ایرانی مصرف و شوربختانه قسمت مهمی از آن تلف شود.

به تحلیل واحد اطلاعات و اخبار ماهنامه «اقتصاد ایران»، گزارش‌های آماری تأیید شده نشان می‌دهند مصرف گاز در بخش خانگی نزدیک به ۴۰ تا ۶۰ درصد کل مصرف گاز در کشور را در بر می‌گیرد. اما باید توجه داشت که درصد یاد شده مربوط به دوره ۹ ماهه ابتدای سال است. در فروردین ماه سال جاری به دلیل وضعیت جوی نسبتاً سرد در کشور، نزدیک به ۶۰ درصد گاز کشور در بخش خانگی و غالباً با هدف تأمین گرمای محیطی مصرف شده است و در تیرماه نیز که مصرف گاز برای تأمین گرما به حداقل ممکن رسیده، حجم مصرف گاز در بخش خانگی به ۳۰ درصد رسیده بود. با این حال، طی ۴ ماهه سرد سال (آذر تا اسفند) و به ویژه در فصول دی و بهمن که سرمای هوا محسوس‌تر می‌گردد، حجم تقاضای مصرف گاز در بخش خانگی، آن چنان رشدی غیرقابل باور می‌یابد که سایر بخش‌های مصرف‌کننده گاز را به سرعت و با قدرت، تحت تأثیر قرار می‌دهد. در این دوره، غالباً گاز اختصاص یافته به شبکه نیروگاه‌های کشور روانه

ایران با داشتن بیش از ۲۸ تریلیون متر مکعب ذخیره گازی طبیعی، دومین دارنده استراتژیک و پر اهمیت این انرژی پاک است. جالب آن که ذخایر قطعی گاز ایران از مجموع تمام ذخایر گازی کشورهای ایالات متحده، کانادا، انگلستان، الجزایر، نروژ، اندونزی، هلند و عربستان سعودی بیشتر است. از طرفی، همین میزان ذخیره گاز عمدتاً در حین اجرای عملیات اکتشاف نفت کشف گردیده است و گمان می‌رود در صورت جست‌وجو در محدوده کاوش نشده که ۶۵ تا ۷۰ درصد خاک ایران را شامل می‌شود، کشورمان به قلب گازی جهان تبدیل شود. با این وصف، صنعت گاز و به تعبیری اقتصاد گاز در کشورمان نه تنها با توسعه پرشتاب مواجه نگردیده است بلکه با چالش‌ها و موانع عمده‌ای نیز دست به گریبان است که اگر با هوشیاری و تدبیر به موقع این چالش‌ها رفع نگردد، طعم شیرین احراز جایگاه دومین دارنده ذخایر گازی جهان، هرگز بر کام مردمان نخواهد نشست. منازعه و رقابت بر سر انرژی که عمده‌ترین بحث قرن ۲۱ است (به خصوص اگر در میادین مشترک واقع شده باشد) امری بدیهی به نظر می‌رسد. در این میان، تهیه و تدوین یک استراتژی جامع و کلان که چگونگی مصرف داخلی این ثروت ملی و همچنین، صادرات آن را تعیین کند، مورد بحث و مذاقه کارشناسان است.

این موضوع که ایران بتواند طبق اهداف سند چشم‌انداز، ۸ الی ۱۰ درصد در تجارت جهانی گاز سهم داشته باشد، با یک برنامه‌ریزی دقیق به سادگی قابل تحقق است. خوشبختانه طی دو سال اخیر، در شرکت ملی گاز ایران تلاش‌های فراوانی جهت تهیه و تدوین برنامه‌های استراتژیک انجام شده است. لازم به ذکر است که پیش‌نیاز این برنامه‌ریزی، اجماع نظر و اتفاق عمل دولت، مجلس و دستگاه‌های رسمی و اجرایی کشور می‌باشد.

نقش گاز در اقتصاد ایران

ثروت بی‌پایان، بی‌سامان

فقدان راهبرد و عدم توجه برنامه‌ریزان کشور بر اهمیت نقش گاز در فرآیند توسعه اقتصادی و مصرف بی‌رویه موجب اتلاف ذخایر گاز ایران می‌شود.

ثروت که به دلیل مصرف حریصانه در بخش خانگی، در حال تلف شدن است. همچنین سایر گزینه‌های اقتصادی سودآور نظیر صادرات، توسعه صنایع انرژی‌بری و ایجاد تأسیسات پتروشیمی با خوراک گاز یکسره به دلیل رشد مداوم مصرف داخلی مسکوت مانده و به زاویه تهایی رانده شده‌اند.

غول پر قدرت مصرف

آنچه مسلم است طی دو دهه اخیر، مدیران و برنامه‌ریزان کشور به صورتی دایم، سیاست توسعه استفاده از گاز طبیعی در بخش خانگی را در پیش

فلات دیرپای ایران زمین با در برداشتن نزدیک به ۲۸ تریلیون متر مکعب ذخیره گاز طبیعی، بی‌تردید بر گنجی خیره‌کننده نشسته است و هر روز با فزونی اهمیت و مزیت این انرژی پاک هیدروکربوری، قدر و قیمت گنجینه انرژی ایران زمین به مراتب بیشتر می‌گردد.

کندوکاوی مختصر در صحنه بهره‌برداری اقتصاد ایران از ذخایر بی‌ظنیر گازی، حکایت از آن دارد که غالب گزینه‌های سودآور اقتصادی و ممکن در برابر رشد خیره‌کننده و البته بی‌منطق شدت مصرف گاز در داخل ایران به حاشیه رانده شده است. نکته تأسف بار این که، بخش اعظم این مصرف نه صرف باز تولید

مصرف در بخش خانگی شده و به جای آن، گازویل وارد مدار مصرفی نیروگاه‌ها می‌شود. صنایع عمده مصرف‌کننده گاز هم که حدود ۱۵ درصد مصرف کل گاز کشور را به خود اختصاص می‌دهند، بعضاً با اعمال شیوه‌های کنترلی و یا سهمیه‌بندی مجبورند بخشی از نیازمندی و عطش شدید مصرف گاز در بخش خانگی را طی زمستان تأمین کنند. در زمستان ۸۵ با وجود همه تلاش‌هایی که متولیان صنعت گاز در کشور به عمل آوردند، غول پرقدرت مصرف، همه راهبردهای مدیریتی را به میدان مبارزه و مصاف طلبید و عاقبت، به جز گاز نیروگاه‌ها و برخی صنایع بزرگ انرژی بر، تنها شریان صادراتی گاز کشور (ایران به ترکیه) برای دوره‌ای محدود دستخوش انسداد گشت تا در ازای همه این خسارت‌ها و زیان‌ها، مصرف گاز در داخل از رونق نیفتد! از آثار مخرب فقدان راهبردی کامل و جامع در زمینه منابع گاز، مشخص نبودن چگونگی و زمان مبارزه با این غول سرکش است؛ مصرف پرشدت در داخل (در بخش خانگی) هر سال عرصه را بر راهبردهای مدیریت انرژی کشور تنگ می‌کند. چند سالی است با وزش نخستین نسیم پاییزی، حجم سؤال‌ها و پرسش‌های رسانه‌ها از وزیر نفت و یا معاونان وی پیرامون وضعیت تأمین سوخت زمستانی مکرر می‌شود و یکسره پاسخ می‌شنویم که «امسال مشکل نداریم». اما میانه زمستانه که سر می‌رسد، شبکه درختی انتقال گاز کشور از نفس می‌افتد و در برخی نقاط، آفت فشار منجر به قطع گاز می‌شود.

«زمستان پیش‌رو»

در کالبدشکافی احتمالی این موجود عجیب که رشدی ناهماهنگ را تجربه کرده است، در می‌یابیم عدم رشد متوازن میان تولید، مصرف و نابسامانی در توزیع گاز که یکسره از فقدان استراتژی نشأت گرفته، وضعیت آینده ذخایر انرژی ما را با هاله‌ای از ابهام روبه‌رو ساخته است. ایران حدود ۱۶ درصد از ذخایر گاز جهان را در اختیار دارد، در حالی که تنها ۷ درصد از مجموع تولید گاز روزانه جهان را به خود اختصاص می‌دهد که بخش عمده آن هم در داخل کشور به مصرف می‌رسد. به تعبیر دیگر، بخش عمده ۵۰۰ میلیون مترمکعب تولید روزانه گاز، در کشور مصرف می‌شود و نبود راهبرد در عرصه

مدیریت انرژی گاز در کشور سبب شده هیچ دست‌ورعمل و یا آرمانی برای ذخایر باقی‌مانده نداشته باشیم و نتوانیم افقی فراتر از «زمستان پیش‌رو» را ببینیم و برایش طرح و برنامه‌ای ضامن منافع نسل آینده ارایه دهیم. این در حالی است که گفته می‌شود امکان ۵ برابر شدن حجم تولید گاز در ایران با کمی همت و نیز با «هنر جذب سرمایه» میسر و ممکن می‌شود. وضعیت نابسامان این ثروت ملی، همچنان در حال تداوم است و نگرانی و وضعیتی که حاصل غفلت از آینده و عدم توجه به فرصت‌هایمان است در بخش صنعت گاز، حکم «سنت» به خود گرفته و نهادینه و ثابت شود.

طرحی نو در اندازیم

برای خروج از «بن‌بست بی‌برنامگی» لازم است تادر گام نخست، همه آنچه که مربوط به بخش صنعت گاز کشور است در یک نهاد یا سازمان متمرکز شود. بی‌گمان در این راه، شرکت ملی گاز ایران به دلیل برخورداری از پیشینه اجرایی و کارنامه نسبتاً قابل قبول، مناسب‌ترین گزینه است. در شرایط امروز، تولید ۶۵ درصد گاز از مخازن گاز توسط شرکت نفت مناطق مرکز ایران انجام می‌گیرد و ۳۵ درصد دیگر نیز توسط شرکت نفت و گاز پارس از مخزن عظیم گازی پارس جنوبی تهیه می‌گردد. برای صادرات گاز نیز شرکت دیگری فعال است و اجرای خطوط انتقال گاز بر عهده شرکت مهندسی توسعه گاز است. همچنین برنامه تولید LNG در نگاه‌های دیگری در حال پیگیری است و به طور کلی می‌توان گفت که در حال حاضر، نبود نهادی مستقل و دارای اختیار تام در مسایل صنعت گاز، یک آفت جدی برای راهبرد مورد توجه کارشناسان به شمار می‌آید.

برنامه صد ساله

هرچند غلامحسین نوذری، وزیر نفت، به تازگی (آذر ۸۶) از استقلال شرکت ملی گاز و برنامه دولت برای افزودن بر حوزه اختیارات این شرکت سخن به میان آورده است، اما بی‌گمان تا زمانی که نفت با همه دستگاه‌های پرقدردت و شبکه عریض و طویلش، این چنین بر سر عرصه گاز سایه افکنده است، نمی‌توان به تحقق کامل راهبرد و استراتژی هماهنگ برای بهره‌برداری بهینه از ذخایر گازی ایران چندان دلخوش

ذخایر اثبات شده نفت و گاز کشورهای دو سوی خلیج فارس

کشور	ذخایر اثبات شده نفت (میلیارد بشکه)	ذخایر اثبات شده گاز (میلیارد متر مکعب)
جمهوری اسلامی ایران	۱۶۰/۷*	۲۷/۵
جمهوری عراق	۱۱۵/۸	۳/۱۷
کویت	۹۶/۵	۱/۵
عربستان سعودی	۲۶۲/۸	۶/۷
قطر	۱۵/۲	۲۵/۷
امارات متحده عربی	۹۷/۸	۶/۰

* یادداشت: پس از قطعی شدن وجود ۳۰ میلیارد بشکه در میدان فردوسی

منبع: بانک اطلاعاتی ماهنامه «اقتصاد ایران».

بود. گام دیگر برای رسیدن به سرمنزل مقصود، تدوین چشم‌اندازی کامل برای صنعت گاز تا سقف زمانی حداقل صد سال آینده است. در برنامه یاد شده باید ابزارهای مورد نیاز برای کاهش شدت مصرف در داخل و رسیدن به جایگاه آرمانی تا به سهم مطلوب جهانی تجارت گاز دست یابیم. بر همین اساس و طی برنامه‌های کوتاه‌مدت‌تر باید سیاست جذب سرمایه برای تزریق به صنعت گاز ایران به صورتی آرام، اما مستمر و بدون انقطاع طراحی شود و تنها در سایه اجرای موشکافانه این برنامه، به دور از آزمون و خطا، ممکن است این ثروت عظیم به شأن برسد. ■

صادرات گاز ایران

برخورد تفکرها

نحوه استفاده از منابع گاز به یک تعارض فکری میان جناح‌های سیاسی کشور تبدیل شده است. ولی با انتخاب یک استراتژی جامع‌نگر و افزایش تولید گاز، میزان آن برای مصرف داخل و صادرات به خارج کافی خواهد بود.

در جوامعی با بافت سیاسی - اجتماعی همچون ایران، به راحتی می‌توان با رد مناقشات اقتصادی به چیدمان فکری جناح‌های دخیل در سیاست و نیز سهم و قدر هر یک در تأثیرگذاری بر نحوه مدیریت اجرایی کشور آگاه شد. در این واقعیت، تردیدی نیست که طی چند سال اخیر، موضع چگونگی استفاده از منابع و ذخایر گاز، به ویژه محور پراهمیت صادرات این نوع انرژی از جمله اصلی‌ترین سر فصل‌های تعارض میان نهادهای تئوری‌ساز یا اتاق‌های فکر جناح‌های سیاسی کشورمان محسوب می‌گردد. اگرچه ریشه‌های مباحث یاد شده در بستر سیاست‌های معروف به سازندگی رشد کرد، لکن با تشکیل مجلس هفتم شورای اسلامی و حضور طیف خاصی از تئورسین‌های اقتصادی در میان جریان اکثریت، بحث چگونگی یا به تعبیری، اولویت استفاده از منابع گاز، به صورتی جدی و نمایان به صحنه مرزبندی‌های فکری اقتصادی کشور وارد گشت. در این میان، گروه قابل توجهی از نمایندگان پرنفوذ در خانه ملت، معتقدند که سیاست صادرات گاز به صورت کلی در «تراحم» با منافع ملی ما است و باید به طور کلی آن را فراموش کرد. از نظر آنان، قراردادهای صادرات گاز که در دولت‌های گذشته منعقد شده با روح منافع ملی ماناسازگار است. عده دیگری نیز، البته با اندکی تخفیف نسبت به گروه نخست، معتقدند که صادرات گاز باید از اولویت‌های تصمیم‌گیری دولت خارج شده و به عنوان کم‌رنگ‌ترین حالت از بهره‌برداری منابع گازی درآید. به اعتقاد این عده (که شماری از کارشناسان اقتصادی و پاره‌ای از دست‌اندرکاران مسایل نفتی نیز با آنان هم رأی هستند)، صادرات گاز تنها در صورتی مجاز است که گاز کافی برای تزریق به میادین نفتی، خوراک پتروشیمی‌ها، سوخت نیروگاه‌ها و صنایع انرژی بر اختصاص یافته باشد. معدود افرادی نیز هستند که اصلاً صادرات گاز را مجاز نمی‌دانند و با استناد به برخی